

Bağlamdan Koparılan Bir Hüküm: Annenin Emzirme Sorumluluğunun Yanlış Yorumlanması ve Siyak-Sibak Metodolojisi

Mehmet İzci | [0000-0002-0318-7339](https://orcid.org/0000-0002-0318-7339) | mizcim@hotmail.com

Dr. | Diyanet İşleri Başkanlığı | İstanbul | Türkiye

<https://ror.org/007x4cq57>

İbrahim Halil Erdoğan | [0000-0002-8081-1895](https://orcid.org/0000-0002-8081-1895) | ihalilerdogan@akdeniz.edu.tr

Doç. Dr. | Akdeniz Üniversitesi | İlahiyat Fakültesi | Kelam Anabilim Dalı | Antalya | Türkiye

<https://ror.org/01m59r132>

Atıf: İzci, Mehmet- Erdoğan, İbrahim Halil. "Bağlamdan Koparılan Bir Hüküm: Annenin Emzirme Sorumluluğunun Yanlış Yorumlanması ve Siyak-Sibak Metodolojisi", *Artuklu Akademi* 12/1 (Haziran 2025), 220-241. <https://doi.org/10.34247/artukluakademi.1636483>

Öz: Bu çalışma, Kur'an'ın siyak ve sibak (bağlam ve kontekst) yönteminin doğru anlaşılması açısından önemini vurgulamakta ve Bakara Suresi 233. ayetinin yanlış yorumlanmasına odaklanmaktadır. Günümüzde bazı çevreler, bir annenin kendi çocuğunu emzirmesinin tercihe bağlı olduğunu iddia etmektedir. Bu makalede, bağlamdan koparılıp ortaya atılan bu iddia ve İslam hukukunun bu konudaki yaklaşımı detaylandırılmakta, klasik tefsirlerde emzirmenin bağlayıcılığına ilişkin görüşler incelenmekte, özellikle "لَنْ أَرَادَ" (isterlerse) ifadesinin bağlam içinde ele alınarak nasıl anlaşılması gerektiği değerlendirilmektedir. Fahreddin er-Râzî, Zemahşerî, Vehbe ez-Zuhaylî ve Tâhir b. Âşûr gibi müfessirlerin yorumları mukayeseli olarak ele alınırken, modern feminist söylemin bu konudaki yaklaşımları da İslam hukuku bağlamında değerlendirilmiştir. Muhammed Hamidullah gibi bazı entelektüel araştırmacıların sosyo-politik hedeflere yönelik olarak bir kadının kendi çocuğunu emzirmesinin tercihe bağlı olduğunu öne sürmesinin yanlış anlamalara yol açtığı vurgulanmakta ve Bakara Suresi 233. ayetinin boşanmış ebeveynlerin çocuklarına yönelik ortak sorumluluklarını düzenleyen bir hüküm olarak ele alınması gerektiği ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh, Kelam, Emzirme, Feminizm, Bağlam.

Makale Bilgileri

Makale Türü	Araştırma Makalesi
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Geliş Tarihi	09.02.2025
Kabul Tarihi	30.04.2025
Yayın Tarihi	30.06.2025
Benzerlik Taraması	Yapıldı- intihal.net
Yapay Zeka Beyanı	Bu makalenin yazım sürecinde, yalnızca dilsel ifade ve üslup düzenlemelerinde yardımcı bir araç olarak "OpenAI" tarafından geliştirilen "ChatGPT" adlı yapay zekâ yazılımından sınırlı ölçüde yararlanılmıştır. Makalenin bilimsel içeriği, değerlendirmeleri, analizleri ve ulaşılan

sonuçlar tamamen yazarlar tarafından oluşturulmuş ve bilimsel sorumluluğu yazarlar tarafından üstlenilmiştir.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Etik Bildirim

artukluakademi@gmail.com

Yazar Katkıları

Araştırmanın Tasarımı	Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50)
Veri Toplanması	Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50)
Araştırma - Veri Analizi - Doğrulama	Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50)
Makalenin Yazımı	Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50)
Metnin Geliştirilmesi ve Tashihi	Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50)

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Lisans

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır

Dizinleme Bilgileri

Dergi TrDizin, DOAJ, EBSCO, ERIH PLUS, Ulrich's ve ATLA'da taranmaktadır.

A Ruling Taken Out of Context: The Misinterpretation of a Mother's Breastfeeding Obligation and the Siyâq-Sibâq Methodology

Mehmet İzci | [0000-0002-0318-7339](https://orcid.org/0000-0002-0318-7339) | mizcim@hotmail.com

Dr. | Presidency of Religious Affairs | İstanbul | Türkiye

<https://ror.org/007x4cq57>

İbrahim Halil Erdoğan | [0000-0002-8081-1895](https://orcid.org/0000-0002-8081-1895) | ihalilerdogan@akdeniz.edu.tr

Assoc. Prof. Dr. | Akdeniz University | Faculty of Theology | Department of Kalam | Antalya | Türkiye

<https://ror.org/01m59r132>

Citation: İzci, Mehmet– Erdoğan, İbrahim Halil. "A Ruling Taken Out of Context: The Misinterpretation of a Mother's Breastfeeding Obligation and the Siyâq-Sibâq Methodology", *Artuklu Akademi* 12/1 (Jun 2025), 220-241. <https://doi.org/10.34247/artukluakademi.1636483>

Abstract: This study emphasizes the importance of the siyâq and sibâq (context and textual coherence) methodology in correctly interpreting the Qur'an and focuses on the misinterpretation of al-Baqara 2/233. In contemporary discourse, some claim that a mother's obligation to breastfeed her own child is a matter of personal choice. This paper critically examines this assertion, which has been taken out of context, and provides an in-depth analysis of Islamic jurisprudence on the matter. It explores the binding nature of breastfeeding in classical tafsir literature, particularly assessing how the phrase "لَمَنْ أَرَادَ" ("if they wish") should be understood within its contextual framework. The interpretations of Fakhr al-Din al-Râzî, al-Zamakhsharî, Wahba al-Zuhaylî, and Tâhir b. 'Âshûr are compared, while modern feminist perspectives on the subject are also evaluated within the framework of Islamic law. The study highlights how intellectual scholars such as Muhammad Hamîdullâh have contributed to misunderstandings by asserting, for socio-political purposes, that a mother's breastfeeding obligation is optional. It concludes that Sûrat al-Baqara 2:233 should be understood as a legal directive regulating the shared responsibilities of divorced parents toward their children.

Keywords: Fiqh, Kalâm, Breastfeeding, Feminism, Context.

Article Information

Article Type	Research Article
Reviewers	Two external reviewers / Double-blind
Date of Submission	09.02.2025
Date of Acceptance	30.04.2025
Date of Publication	30.06.2025
Plagiarism Checks	Done- intihal.net
AI Disclosure	During the preparation of this manuscript, the artificial intelligence tool ChatGPT, developed by OpenAI, was utilized to a limited extent solely for language refinement and stylistic enhancement. All scientific content, evaluations, analyses, and conclusions were independently developed by the authors.
Ethics Committee Approval	This study does not require ethics committee approval, as it is based on data obtained through literature review and previously published sources. It is hereby declared that all scientific and ethical principles were observed during the preparation of the study, and that all referenced works have been properly cited in the bibliography.

Complaints	artukluakademi@gmail.com	
Author Contributions	Conceptualization	Author-1 (%50) - Author-2 (%50)
	Data Curation	Author-1 (%50) - Author-2 (%50)
	Investigation - Analysis - Validation	Author-1 (%50) - Author-2 (%50)
	Writing	Author-1 (%50) - Author-2 (%50)
	Review & Editing	Author-1 (%50) - Author-2 (%50)
Conflict of Interest	No conflict of interest declared	
License	The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license.	
Indexing Information	The journal is indexed in TrDizin DOAJ, EBSCO, ERIH PLUS, Ulrich's and ATLA.	

Giriş

Kur'an-ı Kerim'in belirli ayetleri, tarih boyunca farklı bağlamlarda ele alınmış ve zaman zaman yanlış yorumlamalara konu olmuştur. Bu durum, özellikle sosyal yapılar ve toplumsal normlar değiştikçe daha da belirgin hale gelmiştir. Bu çalışmada, Bakara Suresi 233. âyetindeki "Emzirmeyi tamamlamak isteyen için analar çocuklarını tam iki yıl emzirirler." ifadesinin yanlış yorumlanmasına odaklanılarak, İslam hukukunun ve tefsir geleneğinin çerçevesi içinde emzirmenin bir seçenek değil bağlayıcı bir sorumluluk olduğu ele alınacaktır. Özellikle "لَمَنْ أَرَادَ" (limen erâde) ifadesinin, bazı yorumcular tarafından "isteğe bağlılık" şeklinde değerlendirilmesi, ayetin bütüncül anlamından koparılarak kadınların emzirme yükümlülüğünün olmadığı sonucuna ulaşılmasına neden olmuştur. Oysa söz konusu ayet, özellikle boşanmış eşlerin nafaka ve çocuğun bakımıyla ilgili yükümlülüklerini belirleyen hükümler arasında yer almakta ve annenin çocuğunu emzirmesinin bir tercih değil, doğal bir zorunluluk olduğu fikrini desteklemektedir. Bu bağlamda çalışma, klasik tefsir literatürü ile İslam hukukunda emzirme yükümlülüğünün nasıl ele alındığını inceleyecek ve çağdaş dönemde, özellikle sosyo-politik bağlamda yapılan bazı yorumları eleştirel bir yaklaşımla değerlendirecektir. Özellikle Muhammed Hamidullah gibi çağdaş İslam alimlerinin, bulundukları toplumsal ve siyasal bağlamın etkisiyle ayeti farklı şekilde yorumladıkları görülmektedir. Hamidullah'ın, Fransa'daki toplumsal dinamikleri dikkate alarak İslam'daki kadın profiline yönelik eleştirilere karşı savunmacı bir tutum sergilemiş olması, ayetin anlamına dair bir kaymaya neden olmuştur. Oysa İslam hukuku ve tefsir geleneği, annenin çocuğunu emzirmesini hem fitrî bir gereklilik hem de hukuki bir zorunluluk olarak ele almaktadır. Çalışmada, Kur'an'ın bütüncül bir yaklaşımla yorumlanması gerektiği ilkesi çerçevesinde, Bakara Suresi 233. ayetinin bağlamı incelenerek, İslam hukukundaki uygulamalarla desteklenen bir değerlendirme yapılacaktır. Aynı zamanda, çağdaş İslam alimlerinin, sosyo-politik ve kültürel faktörlerin etkisi altında ayetleri nasıl yorumladıkları üzerine eleştirel bir analiz sunulacaktır. Böylece, Kur'an'ın bağlamdan koparılarak yanlış yorumlanmasının önüne geçmek ve kadının çocuğunu emzirme sorumluluğunun asli bir yükümlülük olduğu gerçeğini vurgulamak amaçlanmaktadır.

224

1. Siyak ve Sibâkın Önemi

Bakara suresinde bulunan emzirme ayeti talak/boşanma ile ilgili konuların içerisinde geçmektedir. Bu ayet bağlamından bağımsız olarak ele alındığında adeta her annenin çocuğunu emzirmede muhayyer olduğu izlenimi vermektedir. Halbuki siyak, kelamın bağlamı, akışı ve izlediği üslup anlamına gelir. Bir metindeki ifadelerin birbiriyle olan tutarlılığı ve bütünlüğü, siyak kavramıyla açıklanır.¹ Bu doğrultuda siyak, sözün gelişini, mantıksal düzenini ve anlam bütünlüğünü belirleyen önemli bir unsur olarak değerlendirilir.² Siyak (السِّيَاق) terimi, tarih boyunca sadece dilbilimsel bir unsur olarak değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve siyasal bağlamları da kapsayan geniş bir analiz yöntemi olarak değerlendirilmiştir. Bu kavram, özellikle Kur'an ayetlerinin anlamını belirlemede kritik bir role sahiptir.³ Bu bağlamda sözün anlamını tespit ederken yalnızca sözlük anlamlarına değil, içinde bulunduğu bağlama ve kontekstine de bakılmalıdır. Siyâkın tanımları arasında öne çıkan yaklaşımlardan biri, ibarenin üretildiği dilsel

¹ Cemalüddin İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab* (Beyrut: Dâru Sâdir, 2011), 10/166.

² Zekerîyya İbn Fâris, *Mu'cemü'l-Mekâyisi'l-Luğa*, thk. Muhammed Hârun Abdusselam (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1979), 3/129.

³ Ebû 'Abdullâh Muhammed b. 'Abdullâh b. Bahâdır eş-Şâfi'î ez-Zerkeşî, *el-Burhân fî 'Ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm (Kahire: Dâru İhyâi'l-Kutubi'l-'Arabîyye, 1957), 1/291.

havza olarak değerlendirilmesidir.⁴ Kur'an tefsirinde bir kelimenin te'vîlini içinde bulunduğu cümleden, bir cümlenin te'vîlini ise içinde yer aldığı paragraftan ve surenin bütünlüğünden bağımsız ele almak, hatalı sonuçlara yol açabilmektedir. Siyak yalnızca metin içi unsurlarla sınırlı değildir, aynı zamanda metin dışı referanslar ve sosyo-kültürel bağlam da anlamın belirlenmesinde etkin rol oynar. Bu durum, özellikle Kur'an'ın iniş sürecindeki tarihsel bağlamı, muhatap kitlenin sosyo-kültürel yapısını ve ayetlerin indiriliş sebeplerini (esbâb-ı nüzûl) göz önünde bulundurmaya zorunlu kılar.⁵ Siyakî delalet, yalnızca bir metodolojik unsur değil, aynı zamanda Kur'an'ın iç bütünlüğünün korunmasına yönelik önemli bir epistemolojik ilkedir. Kur'an'ın mesajının, sistematik ve tutarlı bir şekilde yorumlanmasını sağlamak, ancak bu tür bağlam odaklı yaklaşımlarla mümkündür.⁶

Kur'an'ın doğru anlaşılması için tefsir ilminin vazgeçilmez bir unsuru olan siyâk ve sibâk (kontekst ve bağlam), tarih boyunca müfessirler tarafından bir delalet metodu olarak benimsenmiş ve müfessirler bu yöntemi uzun zamandır kullanmak suretiyle her biri kendi zihinsel perspektifine göre farklı şekillerde yorumlamıştır. Özellikle nassî siyâk, hal siyâkı, zaman-mekân siyâkı ve kültürel siyâk gibi çeşitli kavramların ortaya çıkması, bu metodolojinin çok boyutlu ve dinamik bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.⁷ Bir ayetin bağlamını tam anlamıyla yansıtmak için sadece kelimelerin birebir çevirisi değil, aynı zamanda metnin siyâk ve sibâk içindeki konumu da dikkate alınmalıdır. Bu yüzden tefsirî tercüme metodu, yerinde ve doğru kullanıldığında, bağlamın korunmasını sağlama açısından daha sağlıklı bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.⁸ Kur'an'ın doğru anlaşılması bağlam ve kontekst yönteminde, bir ayetin kendinden önce ve sonra gelen ifadelerle birlikte değerlendirilmelidir. Bu metodun önemi özellikle çok anlamlı kelimelerin yorumlanmasında kendini göstermektedir. Aynı kelimenin farklı bağlamlarda farklı anlamlar kazanabileceği gerçeği, siyak ve sibak ilkesinin tefsirde neden kritik bir rol oynadığını açıkça ortaya koymaktadır.⁹

2. Çağdaş Kadın Özgürlüğü Ekseninde Emzirme

Liberal feminizm, kadınların biyolojik rollerinin onların kamusal hayata katılımını engellememesi gerektiğini savunarak, çocuk emzirme sürecini kadının bireysel tercihi çerçevesinde ele almaktadır. Buna göre kadının emzirme sürecinde çalışma hayatından uzak kalmaması ve ekonomik bağımsızlığını koruyabilmesi için sosyal destek mekanizmalarının oluşturulması gerektiği vurgulanmaktadır. Liberal feministler, kadının sadece annelik rolü üzerinden tanımlanmasını eleştirerek, emzirme sürecinin kadınların iş hayatına katılımına engel teşkil etmemesi için kreş ve emzirme izinleri gibi düzenlemeleri savunmaktadırlar. Bu çerçevede, çalışan kadınların bebeklerini emzirebilmeleri için iş yerlerinde uygun ortamların sağlanması, esnek çalışma saatleri veya ücretli emzirme izinlerinin tanınması gerektiğini öne sürmektedirler. Bu tür politikalar, kadının çocuk bakım yükümlülüğünü yerine getirirken aynı zamanda ekonomik ve sosyal hayata katılımını sürdürmesine olanak tanımayı amaçlamaktadır. Ayrıca, emzirmenin bir zorunluluk değil, kadının kendi tercihi olması gerektiği fikri de liberal feminist söylemde önemli bir yer tutmaktadır. Kadının emzirmek istememesi durumunda formül mamalar

⁴ Ebû Kuddâme Kinânî, *el-Edilletu'l-İstisnâiyye inde'l-Usûliyyîn* (Ürdün: Dâru'n-Nefâis, 2005), 218.

⁵ Muhammed İkbâl Urevî, "Muhtemel Mânâlardan Birisini Âyetin Siyâk (Bağlam)'ına Göre Tercih Hususunda Müfessire Düşen Görevler", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/1 (15 Haziran 2014), 317.

⁶ Abdullah Hıdır Hamed, *el-Kifâye fi't-Tefsîri bi'l-Me'sûri ve'd-Dirâye* (Beyrut: Dâru'l-Kalem, 2017), 100.

⁷ Kinânî, *el-Edilletu'l-İstisnâiyye inde'l-Usûliyyîn*, 218.

⁸ Hamed, *el-Kifâye fi't-Tefsîri bi'l-Me'sûri ve'd-Dirâye*, 101.

⁹ Hamed, *el-Kifâye fi't-Tefsîri bi'l-Me'sûri ve'd-Dirâye*, 1/100.

veya s tannelik gibi alternatiflerin geliştirilmesi gerektiği belirtilmekte ve emzirmenin bir toplumsal norm olarak kadına dayatılmasına karşı çıkılmaktadır. Kadının bedeni üzerindeki kontrolü ve karar verme özgürlüğü liberal feminist düşüncenin temel ilkelerinden biri olduğundan, bir annenin çocuğunu emzirip emzirmemesi konusunda herhangi bir baskıya maruz kalmaması gerektiği savunulmaktadır.¹⁰

Bu yaklaşım, kadınların sadece biyolojik annelik rollerine indirgenmesini eleştiren ve onların iş gücü piyasasındaki varlığını koruyabilmek için toplumsal destek mekanizmalarının geliştirilmesini savunan bir perspektife dayanmaktadır. Bu bağlamda, liberal feministler, emzirme sürecini kadının bireysel özgürlüğü ve çalışma hayatına entegrasyonu çerçevesinde değerlendirmekte, bu süreçte devletin ve işverenlerin kadınlara destek sağlaması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Feminizmin sunduğu birçok öneri, kadının biyolojisini göz ardı eden ve insan fıtratı ile bağdaşmayan yaklaşımlar içermektedir. Özellikle kadının doğurganlığı, hamilelik, doğum ve emzirme gibi biyolojik gerçekliklerini bir yük veya engel olarak tanımlayan feminist söylemler, kadın doğasının temel unsurlarını ink r eden bir bakış açısını yansıtmaktadır. Feminist perspektife göre, kadının doğurganlık kapasitesi onun özgürlüğünü kısıtlayan, erkeğe bağımlı kılan ve gücü dengesizliği oluşturan bir olgudur. Bu bağlamda, kadının annelik rolünden kurtulması gerektiği ve bunun ancak biyolojik sınırlamalardan arındırılarak mümkün olabileceği savunulmaktadır. Öyle ki hamilelik, doğum ve emzirme süreçleri, kadını toplumsal cinsiyet

226 eşitliği önündeki en büyük engel olarak gösterilmektedir.¹¹ Ancak, bu bakış açısı kadın doğasını bir yük gibi sunarak, insan fıtratı ile çelişen bir anlayışı temsil etmektedir. Anne ve  ocuk arasındaki doğal bağımlılığı olumsuz bir durum olarak değerlendiren bu yaklaşım, insan yavrusunun gelişim sürecini ve anne- ocuk ilişkisinin psikolojik, biyolojik ve sosyolojik boyutlarını göz ardı etmektedir. Kadının annelik rolünü yerine getirmesinin onu hapseden bir olgu olduğu fikri, biyolojiyi ink r eden bir modernist  topya olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle yapay rahim teknolojisinin geliştirilmesi gibi öneriler, kadının doğurganlıkla olan bağını koparmayı ve çocuğun yetiştirilmesini tamamen toplumsal bir meseleye dönüştürmeyi hedeflemektedir. Bu, aslında sadece kadının değil, insan neslinin doğasını değiştirme girişimi olup, toplumsal düzenin temel yapı taşı olan aile kurumunu yapay bir sürece dönüştürmeye çalışmaktadır. Kadının annelikle olan bağını zayıflatmak, onu biyolojik realitesinden koparmak ve insan doğasını yeniden şekillendirme çabasına girişmek anlamına gelir. Bu ise, insanın doğal eğilimlerine ve yaratılışına aykırı bir mühendislik girişimi olarak değerlendirilmelidir.

Feminist söylem, İşlam toplumu içindeki mütedeyyin bazı kesimleri de etkilemek suretiyle, adeta emzirme gibi doğal süreçleri kadını baskılayan bir zorunluluk olarak sunmuştur. Aslında insan doğasının temel bir gerçeğini reddetmektedir. Kadın, yaratılışı gereği çocuğunu beslemeye ve b y tmeye yönelik bir fıtrata sahiptir. Anne- ocuk bağı, çocuğun sağlıklı gelişimi için kritik olup, bu bağın zayıflatılması psikolojik açıdan olumsuz sonuçlar doğurabilir. Feminist söylem, kadını özgürleştirme iddiasıyla onu biyolojik varlığından koparmakta ve insan doğasını yapay bir sürece dönüştürmektedir. Bu yaklaşım, sürdürülebilir ve gerçekçi olmaktan uzaktır.

3. Bakara Suresi 233. Ayetinin Bağlamı

Bakara Suresi 233. ayeti, siyak ve sibak dikkate alındığında, özellikle boşanmış kadınlarla ilgili bir bağlamda yer almaktadır. 229. ayetten itibaren başlayan pasaj, Kur'an'ın talak hukukunu

¹⁰ Ayşe Mermutlu - Funda Taş  etin, "Radikal Feminist Kuram Ve Annelik Söylemi", *Hafıza* 5/2 (31 Aralık 2023), 168.

¹¹ Zehra Zeynep Sadıkoğlu, "Feminizmin Anneliği Anlamlandırma Biçimleri: Tahakküm Aracından Deneyim ve Performansa", *Kadın Araştırmaları Dergisi* 10/1 (2024), 160.

detaylandırarak 237. ayete kadar boşanma sonrası hak ve yükümlülükleri ele almaktadır. Bu bağlamda, 233. ayetin de boşanma sonrası süreçlere dair hükümlerin içinde yer alması, onun aynı çerçevede değerlendirilmesi gerektiğini gösterir. 229. ayette boşanmanın sınırları çizilirken, 230-231. ayetlerde adalet ve insaf vurgulanmakta, 232. ayette ise boşanan kadınların eski eşleriyle barışmaları konusunda baskı yapılmaması gerektiği belirtilmektedir. Tam bu bağlamda yer alan 233. ayet, boşanmış kadınların çocuklarını iki yıl emzirmeleri gerektiğini ifade etmekte ve bu sürecin düzenlenmesine dair hukuki hükümler getirmektedir. Burada dikkate değer olan husus, emzirme meselesinin sadece biyolojik bir süreç olarak değil, boşanma sonrası ebeveynlik sorumluluğunun bir parçası olarak ele alınmasıdır. Ayetin devamında, çocuğun geçim masraflarının babaya ait olduğu, annenin nafakasının da baba tarafından sağlanması gerektiği ifade edilerek, boşanmış kadınların ekonomik açıdan mağdur edilmemesi sağlanmaktadır. Ayrıca, boşanma sonrası taraflar arasında kin ve düşmanlık nedeniyle çocuğun zarar görmemesi için taraflara adaletli ve anlayışlı davranmaları emredilmektedir.

Bakara Suresi 233. ayetinin bağlamı, boşanmış kadınlarla ilgili olduğuna dair güçlü kanıtlar içermektedir.¹² 234 ve 235. ayetler, kocaları vefat eden kadınların iddet süreleriyle ilgili hükümler getirirken, 236 ve 237. ayetler boşanmanın maddi boyutlarını, özellikle mehir konusunu ele almaktadır. Bu yapısal bütünlük, 233. ayetin boşanmış ebeveynlerin hak ve sorumlulukları bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Ayette geçen "وعلى المولود له رزقهن وكسوتهن" ifadesi, çocuğun geçim masraflarının babaya ait olduğunu ve annenin emzirme karşılığında nafaka hakkına sahip olduğunu vurgulamaktadır. Eğer bu hüküm evlilik içindeki kadınları da kapsıyorsa, zaten kocanın eşine bakması farz olduğundan böyle bir hükme ihtiyaç duyulmazdı. Dolayısıyla, ayet boşanmış kadınların çocuklarını emzirmesi ve bu süreçte nafaka almaları gerektiği bağlamında ele alınmalıdır.¹³

4. Tefsir Literatüründe Emzirme Sorumluluğu

Tefsir literatüründe emzirme sorumluluğu, Bakara Suresi 233. ayeti ekseninde farklı dönemlerde ve farklı yaklaşımlarla ele alınmıştır. Klasik müfessirler, bu ayeti siyak ve sibak bağlamında değerlendirerek annenin emzirme yükümlülüğünün kapsamını, babanın nafaka sorumluluğu ile ilişkisini ve hukuki sonuçlarını tartışmışlardır. Bu bağlamda, ayetin boşanmış kadınlara mı, yoksa tüm annelere mi hitap ettiği konusunda çeşitli görüşler ortaya konulmuştur. Modern tefsirlerde ise, ayetin bireysel haklar, aile içi sorumluluklar ve toplumsal dinamikler açısından nasıl yorumlandığı ele alınmakta ve çağdaş hukuki yaklaşımlarla ilişkilendirilmektedir.

4.1. Klasik Tefsirlerde Bakara 233'ün Yorumu

Tâberî Bakara Suresi 233. âyetin te'vilinde kocasından bain talak ile ayrılmadan önce mevcut olup anne sütü emen veya boşanma sonrasında doğum yapmış olsa da önceki eşine ait olan çocuğun emzirilme hükmü olarak değerlendirmiştir.¹⁴ Zeccâc (ö. 311/923) Mânî'l-Kur'an adlı eserinde nafakanın baba üzerine vacip olduğu hükmünden hareketle ayetin boşanmış kadınlarla ilgili olduğunu belirtmiştir.¹⁵ Arap dili ve edebiyatına dair çalışmaları ile tanınan çok yönlü

¹² Ebû'l-Haccâc Mucâhid b. Cebr el-Kureşî Mucâhid b. Cebr, *Tefsîru Mucâhid*, thk. Muhammed 'Abdu's-Selâm Ebû'n-Nîl (Mısır: Dâru'l-Fikri'l-İslâmiyyi'l-Hadis, 1989), 1/194; Ebû 'Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, 1999), 6/454; Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî ez-Zeccâc, *Me'âni'l-Kur'ân ve İ'râbuhu*, thk. 'Abdulcelîl 'Abduh Şelebî (Beyrut: 'Âlemü'l-Kütüb, 1408/1988), 1/313.

¹³ Vehbe Zuhaylî, *et-Tefsîru'l-Münîr* (Dimaşk: Dâru'l-Fikr, 1991), 2/358.

¹⁴ İbn Cerîr Taberî, *el-Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân* (Mekke: Dâru't-Terbiyyeti ve't-Turâs, ts.), 5/31.

¹⁵ Zeccâc, *Me'âni'l-Kur'ân ve İ'râbuhu*, 1/313.

Mu'tezile âlimi Zemahşerî (ö. 538/1144), Keşşâf Tefsiri'nde Bakara Suresi 233. ayetini yorumlarken, boşanma durumunda çocuğun emzirilmesi meselesinin anneye değil, babaya ait bir yükümlülük olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre, babanın çocuğun emzirilmesini sağlamakla yükümlü olduğunu, ancak annenin bunu gönüllü olarak yapabileceğini ifade etmektedir. Anne emzirmeyi kabul ederse, bu mendup (tavsiye edilen) bir fiil olur; ancak zorunlu değildir.¹⁶ Burada annenin tercihine bırakılma ve zorunlu olmama durumu ise boşanan kadının başka bir eş ile evlilik yapmış olma ihtimali ve yeni eşinin buna müsaade etmeyeceği şeklinde düşünülmektedir.¹⁷

Kelâm, felsefe, tefsir ve usûl-i fıkıh alanlarına dair çalışmalarıyla tanınan Eş'arî âlimi Fahreddin er-Râzî (ö. 606/1210), emzirme ayetini bağlamı içinde ele alarak, "والوالدات يرضعن أولادهن" "Anneler çocuklarını emzirirler" ifadesinin, gerçekte tercihe bağlı değil zorunluluğa işaret ettiğini ifade etmektedir. Yani "يرضعن" kelimesi "يرضعن" (emzirsinler) şeklinde bir emir formunda anlaşılmalıdır, ancak bu kullanım Arapçada üslup gereği gizlenmiştir. Bu gerekçeler doğrultusunda, Râzî, ayetin bağlamına göre emzirmenin normal evindeki kadın için bir tercih değil, bir zorunluluk olduğunu savunmaktadır. Ancak bu zorunluluğun boşanma gibi arızî durumlarda mutlak olmaktan çıkıp belli şartlara bağlı olduğunu da ifade etmektedir. Boşanmış bir kadının yeni eşinin kabul etmemesi durumu gibi nedenlerle, emzirme zorunlu bir görev değil, bir hak olarak değerlendirilmektedir. Râzî'ye göre çocuğun gelişimi açısından annenin sütü en uygun besin kaynağı olduğu için, İslam annelerin emzirmesini teşvik etmektedir. "والوالدات يرضعن أولادهن" ifadesi, bu noktada bir tavsiye hükmü de taşımaktadır. Emzirme, çocuğun sağlıklı büyümesi için en iyi seçenek olduğu ve annenin doğal sefkatini nedeniyle daha iyi bir bakım sağlayacağı için teşvik edilmiştir. Eğer çocuk başka bir kadının sütünü kabul etmiyor veya babanın sütanne tutacak imkanı yoksa, o zaman anne için emzirme zorunlu hale gelir. Çünkü bu durumda çocuğun hayati tehlikesi söz konusu olmaktadır. Yani bebeğin hayatta kalması için tek çarenin anne sütü olması durumunda, boşanmış bile olsa annenin emzirmekle yükümlü olduğunu belirtmektedir.¹⁸

Hanefî mezhebi klasik dönem sonrası etkili alimlerinden biri olan Ebu'l-Berekât en-Nesefî (ö. 710/1310), Medârikü't-Tenzîl adlı tefsirinde Bakara Suresi 233. ayetindeki emzirme yükümlülüğünü yorumlarken, ayette kullanılan fiilin haber kipinde olmasına rağmen emir anlamı taşıdığını vurgulamaktadır. Bu durumu, emir anlamı içeren يَرْضَعْنَ (beklerler) fiiline benzetmektedir. Nesefî'ye göre, emzirme genel olarak mendup (teşvik edilen) bir fiil olmakla birlikte, bazı durumlarda zorunlu hale gelir. Eğer çocuk sadece annesinin sütünü kabul ediyorsa veya sütanne bulunamıyorsa ve baba da sütanne tutacak maddi imkâna sahip değilse, anne için emzirme zorunlu olur. Bu ifadelerle Nesefî normal şartlarda bir kadının boşanma öncesi evinde yaşadığı dönemi anımsatan ifadelerle emzirmeyi vacip değil mendup olarak yorumlamıştır. Daha sonrasında ise Nesefî, ayette geçen الولدات (anneler) ifadesinin boşanmış kadınları da kapsayabileceğini belirtmesi adeta mendup görüşünü benimsediği izlenimini vermektedir. Bu durumda babanın, boşanmış annenin geçim masraflarını karşılamakla yükümlü olduğunu ifade etmektedir. Böylece, emzirme sürecinin annenin yükümlülüğü ile babanın nafaka sorumluluğu arasında doğrudan bir bağ olduğu ortaya konmaktadır.¹⁹

¹⁶ Cârullah Zemahşerî, *Tefsîru'z-Zemahşerî el-Keşşâf* (Beirut: Dâru'l-Kitâbu'l-Arabî, 1986), 1/278-280.

¹⁷ Muhammed Mütevellî Şa'râvî, *Tefsîrû's-Şa'râvî*, thk. Ahmed Ömer Hâşim (Kahire: Ahbârû'l-Yevm, 1991), 2/1004-107.

¹⁸ Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, 6/459.

¹⁹ Ebû'l-Berekât 'Abdullâh b. Ahmed en-Nesefî, *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Tevîl*, thk. Yûsuf 'Alî Budeyvî (Beirut: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1998), 1/194.

4.2. Modern Tefsir Yorumları ve Farklı Yaklaşımlar

Çağdaş fakih ve müfessirlerden Vehbe ez-Zuhaylî (1932-2015), Bakara Suresi 233. ayetini emzirmenin zorunluluk olup olmadığı bağlamında ele alarak farklı mezheplerin görüşlerini karşılaştırmaktadır. Siyak ve sibak dikkate alındığında, emzirmenin bir hak mı yoksa yükümlülük mü olduğu konusunda farklı yaklaşımlar bulunduğunu belirten Zuhaylî, özellikle Malikî mezhebinin emzirmeyi annenin sorumluluğu olarak gördüğüne vurgu yapmaktadır. Malikîlere göre, kadın evliyse veya çocuk başka bir sütanneyi kabul etmiyorsa, emzirme zorunlu hale gelir. Hanefî, Şafîî ve Hanbelî mezhepleri ise emzirmeyi genel olarak mendup saymakla birlikte, çocuğun başka bir sütü kabul etmemesi veya babanın sütanne tutacak maddi imkâna sahip olmaması durumunda, annenin bu yükümlülüğü üstlenmesi gerektiğini savunmaktadır.²⁰ Muhammed Hamidullah'ın kadınların emzirme zorunluluğunu ortadan kaldıran görüşün de asıl itibarıyla bu iki mezhebe dayandığı düşünülebilir. Bu görüş, Talak Suresi 6. ayetindeki "وَأَنْ تَعْلَمَ أُمَّتُكُمْ فَتَرْضَعُ" Eğer anlaşılmazsanız, çocuğu başka bir kadın emzirecektir"²¹ hükmüne dayanmaktadır. Ayet, boşanmış çiftler arasındaki çocuğun bakım sorumluluklarını düzenlemekte olup, emzirmenin sadece annenin yükümlülüğü olmadığını, babanın da bu süreçte maddi sorumluluk taşıdığını göstermektedir. Eğer anne boşandıktan sonra başka bir evlilik yapmış ve emzirmeyi reddetmişse veya çocuğun sağlığı annenin sütüne bağlıysa, emzirme zorunlu hale gelmektedir.²²

Tunuslu ilim ve fikir adamı, müfessir, fakih, Arap dili ve edebiyatı âlimi Tâhir b. Âşûr (1879-1973), Bakara Suresi 233. ayetini bağlamsal bütünlük (siyak ve sibak) çerçevesinde değerlendirerek, ayetin boşanmış kadınları kastettiğini vurgulamakta ve emzirme emrinin mutlak olmadığını savunmaktadır. Ona göre, bu ayet, boşanma hükümleri ve kadına yönelik zorlamaların yasaklanmasını ele alan Bakara 232. ayetiyle bağlantılıdır. Özellikle boşanmış kadınların çocuk emzirmesi meselesi, anne ve baba arasında ihtilafa yol açabilecek önemli bir konudur. Âşûr, "الوالدات" ifadesindeki "الوالدات" kelimesinin belirli bir grubu, yani boşanmış kadınları ifade ettiğini belirtmektedir. Bu görüşü, Bakara 228. ayetinde boşanmış kadınların iddet beklemesi emrinin yer almasına ve ayetin hemen ardından gelen "وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ" hükmüne dayandırmaktadır. Eğer ayet evli kadınları da kapsasaydı, nafaka ve geçim yükümlülüğünün ayrıca belirtilmesine gerek kalmazdı. Âşûr, İbn Atıyye'nin emzirmenin bazı anneler için zorunluluk (boşanmış anneler), bazıları için ise teşvik edilen (evli anneler) bir fiil olduğu görüşünü eleştirerek, aynı bağlamda bir kelimenin hem emir hem de tavsiye anlamı taşımasının dil açısından tutarsız olduğunu ifade etmektedir. Bu çerçevede, emzirme yükümlülüğünün boşanmış kadınlara yönelik özel bir emir olduğunu ve boşanmış bir kadının nafaka hakkı sona erdiğinden, ona emzirme yükümlülüğü getirilmesinin ancak özel bir düzenlemeyle mümkün olabileceğini savunmaktadır.²³

Sosyolojik bir müfessir ve aksiyon adamı olan Seyyid Kutub (1906-1966), Fî Zilâli'l-Kur'an adlı tefsirinde Bakara Suresi 233. ayetini bağlamsal bütünlük içinde değerlendirerek, boşanmış annenin çocuğunu emzirmesinin bir tercih değil, ilahi bir yükümlülük olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre, bu hüküm annenin şefkat ve fitrî eğilimlerine bırakılmamış, çocuğun korunması için ilahi bir emir olarak belirlenmiştir. Çünkü boşanma sonrası yaşanabilecek duygusal karmaşa, annenin doğal annelik reflekslerini zayıflatabilir ve çocuğun mağdur olmasına neden olabilir.

²⁰ Mehmet Aziz Yaşar, "Şafîî Hukuk Düşüncesinde Annenin Süt Emzirme Yükümlülüğü ve Sütannelik Uygulaması", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/19 (30 Nisan 2018), 169-200; Fikret Karaman, "Tevekkül, Kader Bağlamında Deprem ve Sorumluluk Bilinci", *Diyanet İlmî Dergi* 56/3 (2020), 903-936.

²¹ Halil Altıntaş - Muzaffer Şahin, *Kur'an-ı Kerim Meâli* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), Talâk, 65/6.

²² Zuhaylî, *et-Tefsîru'l-Münîr*, 2/360.

²³ Muhammed b. Tâhir İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr* (Tunus: ed-Dâru't-Tûnusiyyeti li'n-Neşri, 1984), 2/430.

Kutub'a göre, ayetin hem öncesinde hem de sonrasında boşanmış kadınlarla ilgili hükümler bulunması, bu ayetin de boşanma bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Ayrıca, babanın nafaka yükümlülüğünün annenin emzirme sorumluluğu ile birlikte zikredilmesi, bu sürecin ebeveynler arasında paylaşılan bir yükümlülük olduğunu ortaya koymaktadır. Eğer emzirme yalnızca annenin isteğine bağlı olsaydı, annenin nafakasının babanın sorumluluğu olarak belirtilmesine gerek kalmazdı. Kutub, Kur'an'ın belirlediği iki yıllık emzirme süresinin bilimsel olarak da ideal bir süre olduğunu belirtmektedir. Bu süre, çocuğun fiziksel ve psikolojik gelişimi açısından en uygun dönemdir. Aynı zamanda, Kur'an'ın düzenlemesi sadece anneleri değil, babaları da yükümlülük altına sokarak, çocuğun bakım sürecinde adil bir görev dağılımı sağlamaktadır. Anne emzirme ile ilgilenirken, baba da annenin temel ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Böylece, annenin ekonomik kaygılar nedeniyle çocuğundan vazgeçmesinin önüne geçilmektedir. Seyyid Kutub'a göre, emzirme yalnızca biyolojik bir süreç değil, ilahi bir düzenin bir parçasıdır ve Kur'an bu süreçte hem annenin hem de babanın sorumluluklarını dengeleyen bir sistem sunmaktadır.²⁴

5. İslam Hukukunda Annenin Emzirme Sorumluluğu

Serahsî, Bakara Suresi 233. ayetini İslam hukuku bağlamında yorumlayarak, annelerin çocuklarını emzirmesinin hukuki bir zorunluluk olup olmadığı meselesini ele almaktadır. O, ayet 230 lafzen haber (bildirim) formunda olsa da mana açısından bir emir içerdiğini ve emrin hukuki olarak zorunluluk ifade ettiğini belirtmektedir. Dolayısıyla, emzirmenin şer'î bir yükümlülük olduğu sonucuna varmaktadır. Hanefî hukuk anlayışında, şer'î bir zorunluluk olarak yerine getirilmesi gereken fiillerin ücret karşılığında yapılmasının caiz olmadığı kabul edilir. Serahsî, ayet bağlamında annenin çocuğunu emzirmesiyle ilgili bir ücret almasının da bu prensip çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bir kimsenin üzerine dinen vacip olan bir fiilden dolayı ücret talep edemeyeceği ilkesi gereğince, annenin bu fiili yerine getirmesi karşılığında maddi bir karşılık talep edemeyeceğini belirtmektedir.²⁵ Bu hükmü destekleyen delillerden biri olarak Hz. Musa'nın annesinin Firavun'dan ücret almasını konu alan hadisi zikretmektedir. Hadiste, İslam ümmetinden bir kimsenin, yerine getirmek zorunda olduğu bir görev için ücret almasının, Hz. Musa'nın annesinin kendi çocuğunu emzirmesi karşılığında Firavun'dan ücret almasına benzetildiği ifade edilmiştir.²⁶ Serahsî, ayrıca ayet içinde geçen "وعلى المولود له رزقهن وكسوتهن بالمعروف" "Çocuk kendisinden olanın, onların yiyecek ve giyeceklerini sağlamak borcudur"²⁷ ifadesinin, nafakanın annenin emzirme yükümlülüğüne karşılık olduğunu gösterdiğini belirtmektedir. Çünkü bu hüküm, annenin emzirme sorumluluğu ile babanın nafaka yükümlülüğü arasında bir denge kurmaktadır. Serahsî'ye göre, baba, annenin yiyecek ve giyecek ihtiyacını karşılamakla yükümlüdür; ancak bu yükümlülük, annenin çocuğunu emzirmesi şartına bağlıdır. Eğer emzirme annenin mutlak bir yükümlülüğü olmasaydı, nafaka hükmünün bu bağlamda zikredilmesine gerek olmazdı. Hanefî fıkında bir işin kişinin dinen sorumlu olduğu bir fiil olması ile hukuki olarak zorla yaptırılabilir olup olmaması ayrımı gözetilmektedir. Serahsî de bu noktaya dikkat çekerek, annenin emzirme yükümlülüğünün dinen kesin bir sorumluluk olduğunu, ancak bu sorumluluğun hukuki bir yaptırım ile zorla uygulanamayacağını ifade etmektedir. Bu sebeple,

²⁴ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'an* (Beyrut: Daru's-Şurûk, 2003), 1/253-254.

²⁵ Hilal Duman, "İslâm Hukukunda Annenin Çocuğunu Emzirmesinin Hükümü", *Diyanet İlmî Dergi* XLII/1 (2006), 101.

²⁶ Ebû 'Osman Sa'id b. Mansûr el-Horâsânî Sa'id b. Mansûr, *es-Sunen*, thk. Habîburrahmân el-A'zamî (Hindistan: ed-Dâru's-Selefiyye, 1982), 2/173; Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. 'Alî el-Hüsrevcirdî el-Beyhâkî, *es-Sunenu'l-Kubrâ*, thk. 'Abdullâh et-Turkî (Kahire: Merkezu Hicr, 2011), 18/94.

²⁷ Bakara, 2/233.

anne emzirmediği takdirde cezai bir müeyyide uygulanamaz, ancak dinen bu yükümlülüğünü yerine getirmesi beklenir ve fetva açısından bu görevi yerine getirmesi kendisine tavsiye edilir. Serahsî'nin bu yaklaşımı, İslam hukukunda ailenin temel rollerinin nasıl şekillendiğini ve evlilik içinde tarafların sorumluluklarının nasıl dağıtıldığını anlamak açısından önemlidir. Hanefî hukukunda, evlilik birlikteliği ile taraflar arasında bir tür ortaklık olduğu kabul edilir. Bu bağlamda, çocuk da evliliğin bir sonucu olduğu için, annenin çocuğunu emzirmesi, evlilik sözleşmesi ile ilişkili doğal bir yükümlülük olarak değerlendirilmiştir. Serahsî, bu noktada Hanefî mezhebinin genel görüşü doğrultusunda annenin çocuğunu emzirmesi karşılığında babadan ücret talep edemeyeceğini, çünkü bu fiilin annenin asli yükümlülüğü olduğunu ifade etmektedir. Bu noktada, evlilik içinde eşlerin birbirlerine karşı yerine getirmekle yükümlü oldukları fiillerle ilgili bir kıyas yaparak, emzirmenin de aynı hükme tabi olduğunu belirtmektedir. Tıpkı bir kadının kocasına karşı evlilikle ilgili yükümlülüklerini yerine getirmesi karşılığında ücret talep edememesi gibi, çocuk emzirme meselesi de doğal bir yükümlülük olarak değerlendirilmiştir.²⁸

Ancak bu durum, evlilik sona erdiğinde farklı bir hukuki çerçevede ele alınmaktadır. Eğer anne boşanmışsa ve çocuğu emzirmeye devam ediyorsa, nafaka hakkı olduğu gibi, emzirme karşılığında ücret talep edebilme hakkı da doğmaktadır. Çünkü bu durumda, artık evlilik bağı sona erdiğinden ve kadın ile eski kocası arasında evlilikle ilgili doğal bir yükümlülük kalmadığından, annenin emzirme yükümlülüğü tamamen hukukî bir sözleşmeye dayalı bir hizmet olarak kabul edilmekte ve ücret karşılığında yapılabilecek bir iş olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda Serahsî'nin değerlendirmeleri, İslam hukukunda emzirmenin fıkhi statüsünün hem dinî bir yükümlülük hem de belirli durumlarda hukuki bir mükellefiyet olarak ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Onun yaklaşımı, annelik görevinin doğal bir sorumluluk olduğu ancak boşanma gibi durumlarda hukuki bir boyuta taşınabileceğini gösteren önemli bir tefsirdir.

Mâlikî mezhebi, Bakara Suresi 233. ayetinin bağlamını dikkate alarak emzirmenin hukuki hükmü konusunda farklı görüşler öne sürmüş ve bu görüşler arasında belirli ayrımlar yapmıştır. Tartışmaların odak noktası ise annenin emzirme yükümlülüğünün mutlak olup olmadığı, sosyal statüye bağlı olarak değişip değişmeyeceği ve boşanmış kadınlar için emzirmenin hükmünün ne olduğu gibi konulardır. Mâlikî fakihleri, emzirmenin hükmü konusunda üç temel görüş ileri sürmüştür:

1. Birinci görüş, emzirmenin mutlak olarak zorunlu olduğu yönündedir. Mâlikî mezhebinde yer alan bir rivayete ve Ebû Sevr'in görüşüne göre, anneler çocuklarını emzirmekle yükümlüdür ve bu yükümlülük şer'î bir emir olarak anlaşılmalıdır. Bu görüşü savunanlar, Bakara 233. ayetinde geçen ifadenin bir emir içerdiğini ve emzirmenin anneler için zorunlu olduğunu kabul etmektedir. Bu çerçevede, annenin emzirme karşılığında ücret talep edemeyeceği belirtilmiştir.

2. İkinci görüş, emzirmenin mutlak bir zorunluluk olmadığı, ancak belirli şartlar altında farz hale gelebileceği yönündedir. Hanefî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerinde olduğu gibi, Mâlikî fakihlerinin büyük bir kısmı da emzirmenin esasen mendup (teşvik edilen) olduğunu, ancak bazı durumlarda zorunlu hale gelebileceğini ifade etmektedir. Özellikle boşanmış olan bir annenin çocuğunun yalnızca annesinin sütünü kabul etmesi, sütannenin bulunamaması veya babanın sütanne tutmaya maddi imkânının olmaması gibi durumlarda, annenin çocuğunu emzirmesi kaçınılmaz bir zorunluluk hâline gelir. Bu durumda, emzirme doğal bir annelik görevi olmaktan

²⁸ Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl Şemsü'l-Eimme es-Serahsî, *el-Mebsût*, thk. Halil Muhyiddîn el-Meyyis (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1993), 15/128; Duman, "İslâm Hukukunda Annenin Çocuğunu Emzirmesinin Hükmü", 103.

çıkıp, zorunlu bir hizmet olarak görüldüğünden annenin ücret talep edebileceği belirtilmiştir. Ayrıca bazı fakihler, annenin doğumdan sonra gelen ilk sütü (libâ) bebeğe vermesi gerektiğini, çünkü bu sütün çocuğun sağlığı açısından kritik bir önem taşıdığını vurgulamaktadır.

3. Üçüncü görüş, emzirme yükümlülüğünün kadının sosyal statüsüne bağlı olarak değişebileceğini savunmaktadır. Mâlikî mezhebinin bir diğer rivayetinde, kadının sosyal konumuna göre emzirme yükümlülüğünün farklılaşabileceği öne sürülmüştür. Buna göre, alt sınıftan olan kadınların çocuklarını emzirmesi zorunlu kabul edilirken, yüksek sosyal statüye sahip kadınların (şerifelerin) emzirmesinin zorunlu olmadığı ifade edilmiştir. Ancak, bu durumda da çocuk başka bir kadının sütünü kabul etmezse, yüksek statüdeki kadınlar da emzirmekle yükümlü olur. Bu görüş, doğrudan şer'î bir delile değil, dönemin Arap toplumundaki sosyal ve kültürel uygulamalarına dayandırılmıştır. Mâlikî fakihleri, bunun şer'î bir hüküm değil, bir örf ve adet meselesi olduğunu belirtmişlerdir. Bu görüşler arasındaki temel ayrılığın kaynağı, Bakara 233. ayetinin dil yapısı ve bağlamıdır.²⁹

6. Emzirme Hakkı ve Çocuğun Korunması

Emzirme hakkı ve çocuğun korunması, İslam hukukunda ve tefsir geleneğinde boşanma sonrası aile dinamikleri çerçevesinde ele alınan önemli bir konudur. Bakara Suresi 233. ayeti, boşanmış ebeveynlerin çocuklarına karşı ortak sorumluluklarını vurgulamakta ve çocuğun mağdur olmaması için adil bir denge gözetmektedir. Bu bağlamda, boşanma sonrası ebeveynler arasındaki hak ve yükümlülükler, çocuğun psikolojik ve fiziksel gelişimi ve İslamî ilkeler ışığında ailenin temel değerlerinin korunması gibi hususlar ön plana çıkmaktadır.

6.1. Çağdaş Dönemde Emzirmenin Sosyo-Politik Bağlamı ve M. Hamidullah'ın Yaklaşımı

Çağdaş ilim insanlarından Muhammed Hamidullah (1908-2002), kadının emzirme zorunluluğunun bulunmadığını ifade ederek şunları söylemiştir:

*"Kadının bakımı kavramı İslam'da öyle noktalara kadar varır ki, şeriata göre kadın kendi çocuğunu beslemeye 'mecbur' değildir. Nitekim, kadın emzirmek istemezse, masrafı kendisi karşılayarak bebeğe bir süttanne bulmak çocuğun babasına düşer." Emzirme eyleminin kadına düşen bir görev ve sorumluluk olmadığını söyler.*³⁰

Hamidullah'ın ifadeleri, İslam hukukunda bazı müfessirler ve fakihler tarafından ileri sürülen görüşlere dayanmaktadır, ancak Bakara Suresi 233. ayetinin bağlamı dikkate alındığında bu görüş mutlak bir hüküm olarak değerlendirilemez. Hamidullah, özellikle Paris'te, Batı dünyasına İslam'ı anlatma ve savunma çerçevesinde, kadın haklarına vurgu yaparak bu yorumu yaptığı düşünülebilir. Batı toplumlarında İslam'ın kadınlara yönelik hükümlerinin baskıcı olduğu yönündeki eleştirileri bertaraf etmek için, İslam'da kadının bireysel haklarını ön plana çıkaran bir yaklaşım benimsemiştir. Ancak bu tür bir değerlendirme, ayetlerin siyak ve sibak bağlamında bütüncül bir şekilde ele alınmasını göz ardı edebilir. Muhammed Hamidullah'ın görüşü, özellikle Hanefî ve Şâfiî mezheplerinin, annenin emzirme yükümlülüğünün mutlak olmadığı yönündeki yorumlarından esinlenmektedir.³¹ Bu mezhepler, kadının emzirme yükümlülüğünün ancak

²⁹ Muhammed b. Hammûd Vâilî, *Buğyetu'l-Muktesid Şerhî Bidâyetü'l-Müctehid (İbn Rüşd el-Hafîd)*, thk. Abdullah b. İbrâhîm Zâhim (Lübnan: Dâru İbn Hazm, 2019), 10/6121-6124.

³⁰ Muhammed Hamidullah, *İslâm'a Giriş*, çev. Cemal Aydın (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2006), 253.

³¹ Muhammed b. İdris Şâfiî, *el-Ümm* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1990), 5/93; Zemahşerî, *Tefsîru'z-Zemahşerî el-Keşşâf*, 1/278; SeraHsi, *el-Mebsût*, 4/195; Ebû Muhammed Muvaffakuddîn 'Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâ'î İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Kâfi fî Fikhi'l-İmâm Ahmed* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994), 3/243.

çocuğun sağlığı açısından zorunlu olması durumunda farz haline geleceğini ifade etmişlerdir.³² Eğer çocuk annesinin sütü dışında başka bir sütü kabul ediyorsa veya babanın sütanne tutacak imkânı varsa, o zaman annenin emzirme yükümlülüğü düşebilir. Ancak, bu görüşün mutlak bir kural olarak sunulması, İslam hukukunun aile içi yükümlülükler konusundaki dengeleyici yaklaşımını tam anlamıyla yansıtmaz. Çünkü ayetin devamında "وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ" "*Çocuk kendisinden olanın, onların yiyecek ve giyeceklerini sağlamak borcudur*"³³ ifadesi bulunmaktadır. Bu hüküm, annenin emzirme yükümlülüğüne karşılık olarak babanın da annenin bakımını sağlamakla yükümlü olduğunu göstermektedir. Eğer emzirme tamamen annenin tercihine bırakılmış olsaydı, babanın nafaka sorumluluğu ile bu hüküm bağdaştırılamazdı. Hamidullah'ın görüşü, İslam hukukunda var olan bazı esneklikleri Batı dünyasına yönelik bir sosyo-politik söylem çerçevesinde öne çıkarmaktadır.³⁴ Özellikle Fransa'da İslam'ın kadın haklarına bakış açısını savunmaya çalışırken, İslam'ın kadını zorlamadığını ve ona özgürlük tanıdığını göstermek amacıyla bu ifadeleri kullanmıştır. Ancak, ayetlerin bütüncül bağlamı dikkate alındığında, İslam hukukunun kadının emzirme sorumluluğunu tamamen ortadan kaldırmadığı görülmektedir. Nitekim çocuğun sağlığı, annenin biyolojik ve psikolojik durumu ve babanın ekonomik imkânları gibi faktörler göz önünde bulundurularak emzirme yükümlülüğü değerlendirilmelidir.³⁵ Bu bağlamda, Hamidullah'ın görüşü, bazı müfessirlerin ve fakihlerin yorumlarına dayansa da ayetin siyak ve sibak çerçevesinde daha bütüncül bir perspektifle ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. İslam hukukunun temel yaklaşımı, kadın ve erkeğin aile içindeki sorumluluklarını dengeli bir şekilde belirlemeye yöneliktir ve bu bağlam göz ardı edilmemelidir.³⁶ Hamidullah'ın açıklamasını referans alan bazı ilim insanları ve İslami çevrelerde, normal şartlar altında bile olsa kadının kendi çocuğunu emzirmekle yükümlü olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu yaklaşım, toplumsal düzeyde bilgi kirliliğine yol açarak, emzirmenin annenin sorumluluğu olup olmadığı konusundaki algıyı etkilemiştir.

6.2. Boşanma Sonrası Aile Dinamikleri

Boşanma sonrasında aile dinamikleri açısından değerlendirildiğinde, Bakara suresi 233. ayetinde geçen "لَا تُضَارُّ وَالِدَهُ بِوَلَدِهَا" ifadesi, anne ve babanın çocuk üzerinden birbirine zarar vermemesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Mücâhid'in (ö. 103/721) bu ayet hakkındaki tefsiri, özellikle boşanma sonrası annenin çocuğunu emzirmesinin gerekliliğine ve bu süreçte tarafların birbirine zarar vermemesine vurgu yapmaktadır. Mücâhid'e göre, annenin çocuğunu emzirmekten kaçınması babayı zor durumda bırakmak amacıyla yapılmamalıdır. Aynı şekilde baba da, anne ve çocuğu ayırarak anneyi üzmemelidir. Bu yorum, boşanmış ebeveynler arasındaki ilişkide çocuğun öncelikli menfaatinin gözetilmesi gerektiğini ve ebeveynlerin şahsi ihtilaflarını çocuğa yansıtmamalarını öngören bir ilkedir. İslam hukukunda da bu prensip doğrultusunda çocuğun bakımı, nafakası ve annesinin onu emzirmesi konusunda dengeli bir yaklaşım benimsenmiş, taraflardan herhangi birinin çocuğu bir baskı aracı olarak kullanmasına müsaade edilmemiştir. Mücâhid'in erken dönem müfessirlerden biri olarak yaptığı bu yorum, Kur'an'ın aile yapısını korumaya yönelik bir rehber niteliğinde olduğunu ve anne ile babanın çocuk üzerinden

³² Muhammed Ali el-Bar, "Emzirme ve İslami Görüşler", çev. Sıddık Yüksel, *Diyanet İlmî Dergi* XXVI/1 (1990), 106.

³³ Bakara, 2/233.

³⁴ Hamidullah, *İslâm'a Giriş*, 253.

³⁵ Bar, "Emzirme ve İslami Görüşler", 108.

³⁶ Recep Demir, "Bağlamından Kopuk Kur'an Okumalarının Serencamı", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 20/2 (2020), 573-604.

birbirlerine zarar vermemesi gerektiğini açık bir şekilde göstermektedir.³⁷ Buna göre Allah Teâlâ'nın boşanmış çiftlere bile karşılıklı istişare ve ortak sorumluluk bilinci içinde hareket etmelerini emrettiği vurgulanmıştır. Boşanma, çiftler arasındaki duygusal ve hukuki bir ayrılık olsa da özellikle ortak çocukları olan eşlerin birbirleriyle tamamen bağlarını koparmamaları gerekmektedir.³⁸ Bu bağlamda, ayet, ebeveynlerin çocuklarını ilgilendiren konularda öfke, nefret ve çekişme ile değil; istişare, anlayış ve ortak bir bilinçle hareket etmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Allah Teâlâ, boşanmış ebeveynlerin çocuğun menfaatini öncelikle ebeveynler arasındaki şikâk (anlaşmazlık) ve kin duygularının çocuğun hayatını olumsuz etkilememesi gerektiğini beyan etmektedir. Ayet metnindeki "فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ" "Eğer anne ve baba, danışma ve karşılıklı rıza ile süttten kesmeye karar verirlerse..."³⁹ ifadesi üzerinde önemle durulmaktadır. Bu ibare, İslam'ın ebeveynler arasındaki ilişkinin kopmaması gerektiğini, özellikle çocuklarının geleceği konusunda ortak hareket etmeleri gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Günümüzde boşanmış ebeveynler arasında yaşanan çekişmelerin, çocukların psikolojik gelişimini olumsuz etkilediği, onların güven duygusunu zedelediği ve karakter gelişimlerinde derin yaralar açtığı bilinmektedir.⁴⁰ İslam dini boşanma sonrası çocuğun ebeveynlerinden birine değil, her ikisine de ait olduğunu vurgulayarak, ebeveynlerin çocuklarını ebeveynler arası bir rekabet aracı hâline getirmemeleri gerektiğini ifade etmektedir. Bu bilinç, ebeveynlerin evlilik sonrası düşmanlık psikolojisi ile değil, ortak bir ebeveynlik anlayışıyla hareket etmelerini sağlayacaktır.⁴¹

6.3. Boşanma Sonrası Sorumluluk Dengesi

Boşanma, yalnızca evliliğin hukuki olarak sona ermesini ifade etmez; aynı zamanda bireylerin psikolojik, sosyal ve ekonomik düzeyde yeni bir yaşam düzenine adapte olmalarını gerektiren bir süreçtir. Bu süreçte, özellikle eşlerin çocuklarına yönelik sorumluluk dengesi büyük önem taşımaktadır. Boşanmış bireylerin, eski rollerini tamamen terk etmek yerine, ebeveyn olarak sorumluluklarını sürdürebilmeleri için uyumlu bir iş birliği içinde olmaları gerekmektedir. Boşanma sonrası yaşanan hukuki ve ekonomik değişimler, ebeveynlerin çocuklarıyla kuracakları ilişki biçimini doğrudan etkileyebilmektedir.⁴² Bu noktada, çocukların psikolojik iyiliğini koruyabilmek adına ebeveynler arasında bir denge sağlanmalı, taraflar yalnızca bireysel uyum sürecine değil, aynı zamanda çocuklarının duygusal ve sosyal gelişimlerine de odaklanmalıdır. Boşanma sonrası uyum sürecinin sağlıklı bir şekilde yönetilmesi, ebeveynlerin çocuklarına yönelik sorumluluklarını ihmal etmeyerek, onları çatışmaların dışında tutmaları ile mümkündür. Boşanmış bireylerin, karşılıklı saygıyı ve çocuğun üstün yararını gözeterek hareket etmeleri hem kendi uyum süreçlerini kolaylaştıracak hem de çocuklarının sağlıklı bir psikolojik gelişim göstermelerine katkı sağlayacaktır.⁴³ Dolayısıyla, boşanma sonrası ebeveynlerin çocuklarına yönelik sorumluluklarını bilinçli bir şekilde üstlenmeleri, yalnızca bireysel uyumlarını değil, aile dinamiklerinin daha dengeli bir şekilde korunmasını da sağlayacaktır.⁴⁴

³⁷ Mucâhid b. Cebr, *Tefsîru Mucâhid*, 1/194.

³⁸ Kutup, *Fî Zilâli'l-Kur'an*, 1/253-254.

³⁹ Bakara, 2/233.

⁴⁰ Yaşar, "Şâfiî Hukuk Düşüncesinde Annenin Süt Emzirme Yükümlülüğü ve Sütannelik Uygulaması", 174.

⁴¹ Şa'râvî, *Tefsîrî'ş-Şa'râvî*, 2/1004-107.

⁴² Abdulvahit İmamoğlu - Nimet Ferah, "Boşanma Sürecinde Ruh Sağlığı ve Din", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28/2 (27 Aralık 2019), 497-530.

⁴³ Fatma Baynal, "Boşanma Sonrası Başa Çıkmada Dini ve Manevi Etkilerin İncelenmesi", *Bilimname* 2018/35 (30 Nisan 2018), 253-282.

⁴⁴ Başak Öksüzler Cabılar - Advîye Esin Yılmaz, "Boşanma ve Boşanma Sonrası Uyum: Tanımlar, Modeller ve Uyumun Değerlendirilmesi", *Psikiyatri Güncel Yaklaşımlar* 14/1 (31 Mart 2022), 1-11.

Kur'an, boşanmış bir annenin kendi çocuğunu emzirmesi karşılığında babaya, annenin geçimini de sağlama yükümlülüğünü getirdiğini belirterek, İslam'ın adaletini ve merhametini gözler önüne sermektedir.⁴⁵ Babanın nafaka vermesi, kadının boşanma sonrası mağdur olmaması ve çocuğun temel ihtiyaçlarının güvence altına alınması açısından büyük bir önem taşımaktadır. Burada Allah Teâlâ, annenin çocuğu emzirme yükümlülüğünü yerine getirmesi karşılığında, onun ekonomik güvencesini temin edecek bir sistem kurmuştur. Kadının çocuğunu emzirmesi, sadece bir fedakârlık olarak görülmemiş, hukuki bir hak ve sorumluluk çerçevesinde düzenlenmiştir. Ayetin devamında "وَعَلَى الْوَارِثِ مِنْ ذَلِكَ" "*Ve babanın mirasçısı da aynı yükümlülüğü taşır*" ifadesi, çocuğun babasının ölümü hâlinde bile mağdur olmaması için bir hukuki düzenleme getirmektedir. Bu ifade, çocuğun sadece biyolojik bir varlık olarak görülmediğini, onun hayat hakkının ve gelişim sürecinin güvence altına alındığını göstermektedir. Bu bağlamda İslam dininin, bir bebeğin yaşamını ve ihtiyaçlarını koruma altına aldığı ve asla mağdur edilmesine izin vermediği vurgulanmaktadır. Boşanmış anne, çocuğuna bakma yükümlülüğü nedeniyle ekonomik zorluk içine düşse bile, İslam hukuku kadına ve çocuğa destek sağlayacak mekanizmalar geliştirmiştir.⁴⁶

6.4. Boşanma Sonrası Çocuk Hakları

Bebeklik dönemi, bireyin temel güven duygusunun geliştiği kritik bir aşamadır ve bu süreçte bakım veren kişiyle kurulan bağ, çocuğun ilerleyen yıllarda sosyal ilişkilerini, benlik algısını ve duygusal dengesini belirleyici bir unsur hâline getirmektedir. Ancak boşanma süreci, ebeveynler arasındaki çatışma ve uzaklaşma nedeniyle, çocuğun sağlıklı bir bağlanma geliştirmesini olumsuz etkileyebilmektedir. Boşanan ebeveynlerin, birbirlerine karşı olan öfkelerini çocuk üzerinden ifade etmeleri, çocuğa karşı duyarsız ve cezalandırıcı davranışlar sergilemeleri, onun güvenli bağlanma geliştirmesini zorlaştırmaktadır. Çocuğun fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarına karşı tutarsız bir ebeveyn tutumu sergilenmesi, onun güvensiz bağlanma geliştirmesine, sosyal ilişkilerinde zorluklar yaşamasına ve ilerleyen dönemlerde duygusal dengesizlikler, içe kapanıklık ve kaygı bozukluğu gibi psikolojik sorunlar geliştirmesine yol açabilmektedir. Özellikle boşanma sonrasında ebeveynlerden birinin, çoğunlukla babanın, çocuğun hayatında daha az yer alması, çocuğun temel güven duygusunun zedelenmesine neden olmakta, bu da onun hem çocukluk hem de yetişkinlik dönemindeki ilişkilerini doğrudan etkileyebilmektedir.⁴⁷

Günümüzde boşanma oranlarının artması, birçok çocuğun ebeveynleri arasındaki çekişmelerin mağduru olmasına sebep olmaktadır. Anne ve babaları boşanan çocukların psikolojik olarak yıprandığı, eğitim ve ahlaki gelişim açısından zarar gördüğü gözlemlenmektedir.⁴⁸ Kur'an'daki emzirme ayetinin, modern toplumlarda giderek kaybolan aile değerlerini yeniden inşa edebilecek bir ilahi mesaj sunduğunu ifade etmek gerekir. Boşanmanın ardından çocukların kaderine terk edilmemesi, ebeveynlerin ortak bir bilinçle çocuğun gelişimini ön planda tutması gerektiği bu ayette açıkça belirtilmektedir. Günümüzde boşanma sonrası çocuklar üzerinde psikolojik travmaların arttığı göz önüne alındığında, Kur'an'ın ebeveynlere önerdiği "تَشَاوُرٌ وَرِزَا" "*İstişare ve rıza ile hareket etmek*"⁴⁹ ilkesi, modern pedagojik yaklaşımlar açısından da büyük bir önem arz etmektedir. Çocuk gelişim uzmanları, anne ve babası boşanmış çocukların güven

⁴⁵ Bakara, 2/233.

⁴⁶ Şa'râvî, *Tefsîrû's-Şa'râvî*, 2/1006.

⁴⁷ Özlem Çakmak Tolan, "Boşanma ve Etkileri: Çocuklar ve Ergenler Üzerindeki Psikolojik Sonuçları", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 50 (29 Nisan 2023), 322-323.

⁴⁸ Tolan, "Boşanma ve Etkileri".

⁴⁹ Bakara, 2/233.

duygusunu koruyabilmesi için ebeveynlerin uyumlu bir ilişki sürdürmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ancak günümüzde, çoğu zaman boşanmış ebeveynler çocukları bir koz olarak kullanmakta, çocuk üzerinden karşılıklı psikolojik baskılar kurmaktadır. Bu durum, çocukların ilerleyen yaşlarda anne ve babalarına karşı nefret duygusu geliştirmelerine ve aile kurma konusundaki inançlarını yitirmelerine yol açmaktadır. Bu bağlamda, Kur'an'daki bu emzirme ayeti yorumlanırken ortaya koyduğu temel mesaj, boşanmanın çocuk için bir travma hâline gelmemesi gerektiğidir. Allah Teâlâ, çocukların boşanma sonrası ortada bırakılmasına ve mağdur edilmesine izin vermemiş, onun haklarını koruma altına almıştır. Boşanan ebeveynlerin bu ilahi mesajı dikkate alarak, çocuklarını ihmal etmemeleri ve onların psikolojik, ahlaki ve sosyal gelişimini gözetmeleri gerekmektedir. Yani bu ayet günümüz toplumlarının boşanma sonrası çocukların psikolojisini göz ardı etme hatasına düşmesini engelleyecek ilahi bir düstur sunmaktadır. Eğer ebeveynler, Kur'an'ın sunduğu bu yaklaşımı benimserse, boşanmanın çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirilebilir ve sağlıklı bireyler yetiştirmek mümkün hâle gelebilir.⁵⁰

Sonuç

Bu çalışma, Bakara Suresi 233. ayetinin siyak ve sibak bağlamında nasıl anlaşılması gerektiğini inceleyerek, emzirme yükümlülüğünün yalnızca bireysel bir tercih olduğunu iddia edenlerin yanlıgısını ve aynı zamanda emzirminin hukuki ve toplumsal bir sorumluluk olduğunu ortaya koymuştur. Kur'an'ın bağlam içinde yorumlanması gerektiği ilkesi, çalışmanın ana eksenini oluşturmuş ve bu çerçevede klasik tefsirler, İslam hukuku ve modern yaklaşımlar ele alınmıştır. Çalışmanın en önemli bulgularından biri, emzirme sorumluluğunun yalnızca annenin bireysel bir kararı olarak ele alınamayacağı, bu sorumluluğun boşanma bağlamında hem annenin hem de babanın ortak yükümlülüğü olduğu gerçeğidir. 229-237. ayetler arasındaki sistematik bütünlük dikkate alındığında, Bakara Suresi 233. ayetinin boşanmış ebeveynlerin hak ve sorumluluklarını düzenleyen bir konteks içinde yer aldığı net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda, "لَعْنُ أَرَادَ" (limen arâde) ifadesinin yanlış yorumlanarak emzirminin tamamen isteğe bağlı olduğu sonucuna varılması hem hukuki hem de tefsir açısından yanlış sonuçlara yol açmaktadır. Klasik tefsir literatürü incelendiğinde, müfessirlerin büyük bir kısmının emzirminin bazı durumlarda zorunlu bir yükümlülük olduğunu vurguladıkları görülmektedir. Fahreddin er-Râzî, Zemahşerî, Ebu'l-Berekât en-Nesefî, Vehbe ez-Zuhaylî, Tâhir b. Âşûr ve Seyyid Kutub gibi önde gelen müfessirlerin yorumları, emzirminin yalnızca biyolojik bir süreç değil, aynı zamanda toplumsal bir düzenin ve ailenin korunmasına yönelik ilahi bir emir olarak ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, boşanmış kadınların çocuğunu emzirmesiyle ilgili hükümler, çocuğun üstün yararını esas alan bir sistemin parçası olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada modern yaklaşımlar ve çağdaş İslam alimlerinin yorumları da ele alınmış ve özellikle Muhammed Hamidullah gibi alimlerin, bulundukları sosyo-politik ortamın etkisiyle ayeti nasıl farklı yorumladıkları analiz edilmiştir. Hamidullah'ın, Fransa'da İslam'ı Batı dünyasına karşı savunma çerçevesinde, İslam'ın kadın profiline yönelik eleştirilere karşı savunmacı bir tutum sergileyerek emzirme yükümlülüğünü kadının bireysel tercihi olarak bırakma yönündeki yorumu, geleneksel İslam hukuku ve tefsir geleneğinden sapma olarak değerlendirilmiştir. Bu durum, çağdaş İslam alimlerinin yorumlarının, içinde bulundukları sosyal ve politik ortamdan bağımsız düşünülmemeyeceğini göstermesi açısından önemli bir bulgudur. Çalışma aynı zamanda, modern feminist söylemler ve çağdaş

⁵⁰ Şa'râvî, *Tefsîrû's-Şa'râvî*, 2/1007.

hukuk sistemleri açısından emzirmenin nasıl ele alındığını incelemiş ve bu yaklaşımların İslam hukuku ile nasıl farklılaştığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda, modern feminist teorilerin kadının biyolojik farklılıklarını göz ardı eden ve insan fıtratına aykırı yaklaşımlar sunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın ortaya koyduğu bir diğer önemli sonuç, boşanmış ebeveynlerin çocuk üzerindeki olumsuz etkilerinin, emzirme sürecini de kapsayan bir sorumluluk dengesi içinde ele alınarak en aza indirilebileceğidir. Boşanma sonrası ebeveynler arasındaki iletişimsizlik, çocuğun sağlıklı bağlanma geliştirmesini engelleyebilir ve bu durum ilerleyen yaşlarda psikolojik, sosyal ve bilişsel gelişimini olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle, Bakara Suresi 233. ayetinin, boşanmış ebeveynlerin ortak sorumluluklarını ve çocuğun üstün yararını koruma altına alan bir ilahi düzenleme olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çalışma, Bakara Suresi 233. ayetinin bağlam içinde doğru bir şekilde yorumlanması, İslam'ın aile ve toplumsal düzenine dair hükümlerinin sağlıklı anlaşılması açısından hayati öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmanın, İslam hukuku, tefsir ve modern sosyo-politik analizler açısından geniş bir çerçevede değerlendirilmesi, onu sosyal bilimlerde önemli bir referans noktası hâline getirmektedir. Kur'an'ın metinsel bağlam içinde okunmasının, modern dünyada İslam'ın kadın ve aile yapısına dair hükümlerinin doğru anlaşılması açısından temel bir metodolojik gereklilik olduğu bu çalışma ile bir kez daha ortaya konulmuştur.

 Mehmet İzci İbrahim Halil Erdoğan

A Ruling Taken Out of Context: The Misinterpretation of a Mother's Breastfeeding Obligation and the Siyâq-Sibâq Methodology

Citation: İzci, Mehmet- Erdoğan, İbrahim Halil. "A Ruling Taken Out of Context: The Misinterpretation of a Mother's Breastfeeding Obligation and the Siyâq-Sibâq Methodology", *Artuklu Akademi* 12/1 (Jun 2025), 220-241. <https://doi.org/10.34247/artukluakademi.1636483>

Extended Abstract

This study emphasizes the critical role of the siyâq and sibâq (context and coherence) methodology in correctly interpreting the Qur'ân and focuses on the misinterpretation of verse 2:233 in Sûrat al-Baqara, where the command regarding breastfeeding is erroneously understood as optional. Within the framework of Islamic jurisprudence and tafsîr tradition, the study examines the binding nature of breastfeeding responsibility, particularly addressing the misinterpretation of the phrase "الْمَنْ أَرَادَ" ("for those who wish"), which is frequently taken out of context to suggest voluntariness rather than obligation. The article critically evaluates how classical tafsîr scholars have interpreted this verse, how Islamic law conceptualizes the obligation of breastfeeding, and how some contemporary socio-political perspectives have analyzed this issue. By underscoring the decisive role of the siyâq and sibâq methodology in Qur'anic hermeneutics, the study investigates how Islamic jurisprudence defines the breastfeeding obligation of divorced mothers. It particularly examines how contemporary Islamic scholars, such as Muhammad Hamîdullâh, have interpreted this verse differently due to their social and political contexts. The study critiques Hamîdullâh's perspective, arguing that his defensive stance—formed within the context of France, where he sought to counter Western criticisms of Islam's view on women—led to a shift in the understanding of the verse. However, Islamic jurisprudence and tafsîr tradition establish that a mother's breastfeeding responsibility is both a natural necessity and a legal obligation. In this regard, the comprehensive interpretation of the Qur'ân must be adopted, ensuring that the act of breastfeeding in Sûrat al-Baqara 2:233 is examined within its context and supported by the applications of Islamic law. To accurately determine the meanings of Qur'anic verses, the study emphasizes the necessity of the siyâq (context) and sibâq (preceding and following textual coherence) methodology. While siyâq enables a word to derive meaning from the overall textual structure, sibâq examines how a word relates to the surrounding phrases. As with any written text, neglecting siyâq and sibâq in Qur'anic interpretation can lead to misunderstandings and incomplete readings. The study points out that although exegetes throughout history have acknowledged the importance of siyâq and sibâq in tafsîr, this methodology has not been systematically and academically examined in sufficient depth. Disregarding the historical context in which the Qur'ân was revealed, the socio-cultural structure of its audience, and the reasons behind the revelation of specific verses can lead to misinterpretations. The study asserts that verse 2:233 of Sûrat al-Baqara must be analyzed within its context; otherwise, incorrect conclusions may be drawn. A contextual analysis of Sûrat al-Baqara 2:233 reveals that this verse is situated among rulings concerning divorced women. The passage extending from verse 229 to verse 237 elaborates on the Qur'ân's provisions regarding divorce (talâq) and the rights and responsibilities that arise after divorce. This structural coherence demonstrates that breastfeeding should not be viewed solely as a biological process but as a legal ruling that regulates the rights and duties of divorced parents. The phrase "وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ" ("The father of the child must provide the mother's sustenance and clothing") serves as strong evidence that breastfeeding applies specifically to divorced mothers. If the verse were also addressing married women, there would be no need to separately mention the financial obligation of the father, as married women are already entitled to financial support from their husbands. Therefore, the verse must be interpreted in the context of divorced women, indicating that they must breastfeed their children and receive financial support during this period. The study also examines modern feminist discourse on breastfeeding and compares these perspectives with Islamic jurisprudence. Liberal feminism argues that breastfeeding should be a personal choice rather than a legal duty, asserting that it should be viewed as a

right rather than an obligation. However, within the Islamic legal framework, breastfeeding is not merely a biological function but also a shared parental responsibility that must be considered within the legal and ethical dimensions of family life. The study contends that modern feminist thought often disregards biological differences between men and women, proposing approaches that contradict human nature. The notion that feminism presents motherhood and childbirth as obstacles to women's liberation is criticized as an attempt to deny the fundamental aspects of female identity. This study underscores the importance of interpreting Qur'ānic rulings within their contextual framework and demonstrates how misinterpretations arise when verses are taken out of context. Ignoring the siyāq and sibāq methodology in Qur'ānic exegesis leads to misconceptions regarding the rights of women and children in Islamic law. Through a comparative analysis of classical and modern tafsīr, the study concludes that breastfeeding is not merely an individual preference but a legal and ethical responsibility. Furthermore, it critically evaluates how contemporary feminist narratives on breastfeeding conflict with Islamic jurisprudence.

Kaynakça

- Altuntaş, Halil - Şahin, Muzaffer. *Kur'an-ı Kerim Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011.
- Bar, Muhammed Ali. "Emzirme ve İslami Görüşler". çev. Sıddık Yüksel. *Diyanet İlmi Dergi* XXVI/1 (1990), 103-110.
- Baynal, Fatma. "Boşanma Sonrası Başa Çıkmada Dini ve Manevi Etkilerin İncelenmesi". *Bilimname* 2018/35 (30 Nisan 2018), 253-282. <https://doi.org/10.28949/bilimname.396376>
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. 'Alî el-Hüsrevcirdî. *es-Sunenu'l-Kubrâ*. thk. 'Abdullâh et-Turkî. Kahire: Merkezû Hicr, 2011.
- Cabılar, Başak Öksüzler - Yılmaz, Advıye Esin. "Boşanma ve Boşanma Sonrası Uyum: Tanımlar, Modeller ve Uyumun Değerlendirilmesi". *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 14/1 (31 Mart 2022), 1-11. <https://doi.org/10.18863/pgy.910766>
- Demir, Recep. "Bağlamından Kopuk Kur'ân Okumalarının Serencamı". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 20/2 (2020), 573-604.
- Duman, Hilal. "İslâm Hukukunda Annenin Çocuğunu Emzirmesinin Hükümü". *Diyanet İlmi Dergi* XLII/1 (2006), 95-110.
- Hamed, Abdullah Hıdır. *el-Kifâye fi't-Tefsîri bi'l-Me'sûri ve'd-Dirâye*. Beyrut: Dâru'l-Kalem, 2017.
- 240 Hamidullah, Muhammed. *İslâm'a Giriş*. çev. Cemal Aydın. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 9. baskı, 2006.
- İbn Âşûr, Muhammed b. Tâhir. *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*. Tunus: ed-Dâru't-Tûnusıyyeti li'n-Neşri, 1984.
- İbn Fâris, Zekerıyya. *Mu'cemü-Mekâyîsi'l-Luğa*. thk. Muhammed Hârun Abdusselam. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1979.
- İbn Kudâme el-Makdisî, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn 'Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâ'îlî. *el-Kâfi fi Fikhi'l-İmâm Ahmed*. Beyrut: Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye, 1994.
- İbn Manzûr, Cemalüddîn. *Lisânu'l-Arab*. Beyrut: Dâru Sâdır, 2011.
- İmamoğlu, Abdulvahit - Ferah, Nimet. "Boşanma Sürecinde Ruh Sağlığı ve Din". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28/2 (27 Aralık 2019), 497-530.
- Karaman, Fikret. "Tevekkül, Kader Bağlamında Deprem ve Sorumluluk Bilinci". *Diyanet İlmi Dergi* 56/3 (2020), 903-936.
- Kinânî, Ebû Kuddâme. *el-Edilletu'l-İstisnâiyye inde'l-Usûliyyîn*. Ürdün: Dâru'n-Nefâis, 2005.
- Kureşî, Mucâhid b. Cebr, Ebû'l-Haccâc Mucâhid b. Cebr. *Tefsîru Mucâhid*. thk. Muhammed 'Abdu's-Selâm Ebû'n-Nîl. Mısır: Dâru'l-Fikri'l-İslâmiyyi'l-Hadîs, 1989.
- Kutup, Seyyid. *Fî Zilâli'l-Kur'an*. Beyrut: Daru's-Şurûk, 2003.
- Mermutlu, Ayşe - Çetin, Funda Taş. "Radikal Feminist Kuram Ve Annelik Söylemi". *Hafıza* 5/2 (31 Aralık 2023), 163-176. <https://doi.org/10.56671/hafizadergisi.1364026>
- Nesefî, Ebû'l-Berekât 'Abdullâh b. Ahmed. *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*. thk. Yûsuf 'Alî Budeyvî. Beyrut: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1998.
- Râzî, Ebû 'Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin. *Mefâtihu'l-Ğayb*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, 1999.

- Sadıkoglu, Zehra Zeynep. "Feminizmin Anneliği Anlamlandırma Biçimleri: Tahakküm Aracından Deneyim ve Performansa". *Kadın Araştırmaları Dergisi* 10/1 (2024), 149-176.
- Sa'îd b. Mansûr, Ebû 'Osmân Sa'îd b. Mansûr el-Horâsânî. *es-Sunen*. thk. Habîburrahmân el-'A'zamî. Hindistan: ed-Dâru's-Selefiyye, 1982.
- Serahsî, Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl Şemsü'l-'Eimme. *el-Mebsût*. thk. Halîl Muhyiddîn el-Meyyis. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1993.
- Şâfiî, Muhammed b. İdrîs. *el-Ümm*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1990.
- Şa'râvî, Muhammed Mütevellî. *Tefsîrû'sh-Şa'râvî*. thk. Ahmed Ömer Hâşim. Kahire: Ahbârü'l-Yevm, 1991.
- Taberî, İbn Cerîr. *el-Câmi'u'l-Beyân an Te'vîlî Âyi'l-Kur'ân*. Mekke: Dâru't-Terbiyeti ve't-Turâs, ts.
- Tolan, Özlem Çakmak. "Boşanma ve Etkileri: Çocuklar ve Ergenler Üzerindeki Psikolojik Sonuçları". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 50 (29 Nisan 2023), 321-338. <https://doi.org/10.52642/susbed.1221560>
- Urevî, Muhammed İkbâl. "Muhtemel Mânâlardan Birisini Âyetin Siyâk (Bağlam)'ına Göre Tercih Hususunda Müfessire Düşen Görevler". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/1 (15 Haziran 2014), 315-338. <https://doi.org/10.18505/cuifd.254671>
- Vâilî, Muhammed b. Hammûd. *Buğyetü'l-Muktesid Şerhî Bidâyeti'l-Müctehid (İbn Rüşd el-Hafîd)*. thk. Abdullah b. İbrâhîm Zâhîm. Lübnan: Dâru İbn Hazm, 2019.
- Yaşar, Mehmet Aziz. "Şâfiî Hukuk Düşüncesinde Annenin Süt Emzirme Yükümlülüğü ve Sütannelik Uygulaması". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/19 (30 Nisan 2018), 169-200.
- Zeccâc, Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî. *Me'âni'l-Kur'ân ve İ'râbuhu*. thk. 'Abdulcelîl 'Abduh Şelebî. Beyrut: 'Âlemü'l-Kütüb, 1408/1988.
- Zemahşerî, Cârullah. *Tefsîru'z-Zemahşerî el-Keşşâf*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbu'l-Arabî, 1986.
- Zerkeşî, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. 'Abdullâh b. Bahâdır eş-Şâfi'î. *el-Burhân fî 'Ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm. Kahire: Dâru 'İhyâ'î'l-Kutubi'l-'Arabiyye, 1957.
- Zuhaylî, Vehbe. *et-Tefsîru'l-Münîr*. Dimaşk: Dâru'l-Fikr, 1991.